

Fannula byla naše jediná sestřička, mazlíček celé rodiny; všickni jí milovali, ale nade všecky naše matka. U stolu sedávala vždy vedle ní, dostávala nejlepší kousky z toho, co jsme jedli, a kdežto na šaty nás druhých užíváno bylo obnošených věcí po našem zesnulém otci, dostávala Annula vždy z brusu nové. Tak bylo také s učením, nikdy nebyla k němu donucována; Annula šla do školy nebo zůstala doma, jak jí napadlo, což nám nebylo nikdy dovoleno.

V každé jiné rodině tak okázalé dávání přednosti jednomu členu jejímu bylo by způsobilo nebezpečnou řevnivost mezi ostatními, zvláště když jsou ještě malé; co se mne týká, bylo mi v té době, kdy toto vypravování začíná, ne zúplna sedm let, i byl jsem starší než ona, ale my jsme byli přesvědčeni, že láska naší matky k Annule byla — vlastně vzato — nestrannou

a stejnou ke všem. Považovali jsme takové privileje za zevnější projevy útrpnosti k maličké a pochopovali jsme ji dokonale, neboť Annula od nejtělejších let byla slaboučká a churavá. Všichni jsme ochotně postupovali přednost naší sestřičce, a v pravdě toho zasluhovala. Nikdy se k nám nechovala vyzývavě nebo hrdě, ba právě na opak zahrnovala nás všecky stejnými důkazy lásky. Pamatuju se dokonale na její veliké černé oči, na její obloukovité a spoulené obočí, jež se zdálo tím černějším, čím bledší byla její tvář.

Tou měrou, kterou se nemoc její zhoršovala, tím laskavější a přívětivější byla k nám. Často uschovávala ovoce, jež jí sousedé darovali, by se občerstvila, a dávala je mám, když jsme se vrátili ze školy. Ale dělávala to vždy úktradem, poněvadž se naše matka zlobívala, když nás viděla hltavě polykati to, na čem aby si jenom její dcera pochutnala, si přála.

Nemoc Annulina se den ode dne horšila, a naše matka víc a více se v ní soustředovala. Od smrti otcevy nevycházela z domu, neboť ovdověší mladá nechtěla nikdy užiti volnosti a svobody, které celý svět popřává, ba i v Tu-recku, a jež přesně vzato přísluší matce četné rodiny. Ale od onoho dne, kterého Annula ulehla, zanechala toho přepjatého studu a začala

běhati dům od domu shánějíc všude rady a léky pro svou drahou pacientku.

Hlavní lazebník v naší čtvrti, jenž byl jediným známým lékařem v sousedstvu, nevycházal z našeho domu. Jakmile jsem ho shlédl, musil jsem honem běžeti k bakalovi (kupci), neboť nikdy nenavštívil nemocné, nevyplil-li napřed své láhve rakie.

„Má dcero,“ říkával mé matce, jež se často proto zlobila, „já jsem starý; nenapiju-li se, nevidím jasně.“

A skutečně nelhal; neboť čím více pil, tím lépe dovedl poznati nejtučnější slepici v našem kurníku, aby ji při odchodě s sebou odnesl.

Ač se konečně moje matka nasýtila užívání jeho prostředků, proto přece nepřestala mu plátni pravidelně a ani nemukajíc; jednak aby ho nepohněvala, jednak aby slyšela aspoň z jeho úst útěchu, že se Annula brzy pozdraví. A skutečně ten hlupák domnívaje se, že se předpisy jeho svědomitě zachovávají, ujišťoval, že se dítě brzo uzdraví, a tvrdil, že se nemoc béře přesně tím chodem, který jeho věda byla předvíдалa. Což bylo také pravda v tom smyslu, že se naší nebohé sestřičce den ode dne hůře vedlo.

Tu, jak se zdálo, zapomněla naše matka, že má ještě druhé děti; nemoc její dcernučky učinila z ní naprosto jinou ženu.

V naší obci každá nemoc — přirozená buď musí uhnouti prostonárodním lékům anebo v krátku smrti se skončiti. Protáhne-li se, hned nabývá v očích lidu nadpřirozené povahy a v tom případě dostává jméno „udělání“ neb „úroků“. Lidé hádají, že nemocný buď na nějaké místo od „bosorek“ navštívované sedl, anebo v noci přes potok přešel, anebo se konečně potkal s černým kocourem, jenž asi nebyl kocourem, ale samým rohatým za kocoura spraveným.

Moje matka byla spíše zbožná nežli pověřivá, a proto nevěřila povídačkám takovým, nechtěje ani slyšeti o čárách a zaříkáváních, jež jí doporučovali, ze strachu, že by se dopustila hříchu. Než po něčem dala se přece přemluviti Tou měrou, kterou se nemoc její dřevo horšila, láska mateřská nabývala vrhu nad srachem před hříchem, a náboženství bylo učiniti spolek s povérou. Zavěsila na krk Annule s křížkem amulet, jenž obsahoval kouzelná slova na zaříkání zlých duchů; potom došlo na divotorné vody, a potom na kouzla a čáry všeho druhu; od modliteb kněžských utíkala se k zaříkáním a zaklínáním čarodějek, ale vše bylo nadarmo.

Nemocné se pořád víc a více přitěžovalo, a naše matka nebyla k poznání. Nestarala se, aby na nás vyprala, šaty nám spravila, nestarala

se o nic. Stará babička, jménem Benedikta, jež před lety u nás sloužila, starala se o nás, jak jí její pokročilý věk dovoloval. Naše matka odcházela na celé dni s Annulou z domu. Brzo šla pověsit na trní, jež za posvátné jmíno, nějaký kus šatstva s nemocné v naději, že nemoc tam uvízne, brzo zase putovala do sousedních kostelíků na pout, nesouc z panenského vosku ulitou voskovici téže velikosti co nemocná, ale vše marno, nemoc naší sestry jevila se nevyléčitelnou.

Když všechny léky, všechny prostředky byly vyčerpány, vzala útočiště k poslednímu prostředku, jehož se v takových případech užívá. Vzala svou dcerušku skorem skonávající a zanesla ji vlastnoručně do kostela. Starší bratr a já jsme ji doprovázeli, nesouce na zádech podušky. Tam na mramorových dlaždicích chrámových, před svatým obrazem Panny, jsme složili peřiny a na ně položili naši sestřičku. Kde kdo tvrdil, že má „úroky“, a nemocná sama začala tomu věřiti. V takovém případě bylo nutno, aby po čtyřicet dní a noci zůstala v kostele, až by zba-vena byla toho červa, jenž prý na jejích vnitřnostech hlodal. Posvátnost místa, pohled na svaté obrazy, vůně kadidla měly brzy blahodárny účinek na zádumčivou mysl nemocné, neboť

oživila na několik okamžiků, ba i s námi žertovati začala.

„Kterého z bratříčků přála bys si, aby si s tebou hrál?“ ptala se jí něžně matka. „Chri-
stakino či Jorgiho?“

Nemocná pohlédla na ni hněvivě a významně, jakoby jí chtěla vytknouti její lhostejnost k nám, a odpověděla jí zdlouha a rozvázně: „Kterého z obou? Žádného bez ostatních. Všecky mám stejně ráda.“

Moje matka cítila se v srdci svým dotknuta, i mlčela.

Po chvíli přivedla do kostela našeho třetého bratříčka, jenž tam byl jen toho prvního dne, neboť je potom všechny pryč odeslala a zůstala tam jediné se mnou.

II

Dosud se pamatuju, jakoby to bylo dnes, na dojmy, jež první noc v kostele ztrávená na mou mladickou obrazotvornost učinila. Matné světlo lampiček před svatými obrazy visících jedva osvětlovalo schody, jež se nalézají proti mřížím *) svatyně, a měnilo mráčky, jež nás

*) V řecké církvi oddělena vlastní svatyně, presbyterium, od ostatního chrámu vysokou, hustou mříží.

obklopovaly, v cosi hroznějšího nežli sama tma. Vždy když slabouнке světélko lampičky zabívalo, zdálo se mi, že obraz, jež mělo osvětlovati, života nabývá a se pohybuje, jakoby se z rámce vyprostí a na zemi sestoupiti chtěl se svým křiklavým šatem a velikou zlatou svatozáří kolem necitného obličje a ztrnulého zraku. Když chladný vítr noční vysokými okny svištěl, lomcuje tabulkami, zdálo se mi, že mrtví kolem kostela pochovaní vstávají, po zdech se vzhůru šplhají, aby se do vnitř dostali. Hrůzou se třesa domníval jsem se každou chvíli viděti kostlivce, jenž se přes mne nahýbal, aby si své ztuhlé ruce ohřál na uhelníku vedle nás doutnajícím.

Mlčel jsem však a tajil jsem své strachy před matkou, neboť jsem miloval svou sestřičku a za důkaz zvláštní přízně jsem pokládal, že mě matka u sebe podržela. Moje matka byla by mě neprodleně domů poslala, kdyby byla zpozorovala, že mám strach.

S heroickou věru mužností ovládal jsem své strachy, plně každodenně se zápalem své povinnosti, jež záležely v rozdělení ohně, v přinesení vody a umetení kostela ve všední dni. Ve svátky a neděle, když se konala bohoslužba přede mší, podržoval jsem svou sestřičku, aby se na nohou udržela, zatím co kněz předčítal u mříže

svatyně evangelium, a mimo to jsem pokládal na dlažbu pokrývku, na které nemocná ležela, tak, aby pan farář s Nejsvětější přes ni musil přejít. Po mši přenášel jsem opět její polštář naproti levým dveřím svatyně, aby na něm klečíc vyčkala, až by kněz, svlékaje jedno roucho kněžské po druhém se sebe, je na ni položil. Potom udělal ji kněz na čele křížek posvátnou lžičkou. *)

„Tvým svatým křížem, o Kriste, bylo porvaleno tyranství, zlomena moc pekelného nepřitele, atd.“

Ubohá nemocná nechala si to vše dělati a svou vpadlou a bledou tvářinkou, svou kolísavou a zdlouhavou chůzí budila útrpnost všech věřících, kteří jí rovněž vroncně uzdravení přáli. Než ach! uzdravení to nepřícházelo, ba naopak: vlhkost, chladnost, neobyčejnost místa, dojmy z noci v kostele ztrávených měly osudný vliv na pacientku a zhoršily její stav tak, že budil opravdu nejvážnější obavy.

Matka naše následkem toho stávala se pořád víc a více zamlklejší. Neotevřela úst leda pro Annulu.

*) Rozumí se tu lžička, kterou v některých krajích kněží při mši předepsané malé množství vody do vína nechávají ukápnouti.

Pozn. př.

Jednoho dne přikradl jsem se k ní nepozorovaně, když klečela před obrazem Ukřižovaného.

„Vezmi si z mých synů,“ pravila, „kterého chceš, ale ponech mi mou dceru. Uznávám to: vzpomínáš mého hříchu, a abys mě potrestal, odejmeš mi mou dcerušku... staň se vůle Tvá!“

Po té prosbě následovalo hluboké ticho. Potom, po několika okamžicích, za kterých jsem slyšel, jak slzy její kapka za kapkou dopadaly na mramor, vydral se jí z prsou táhlý povzdech i dodala: „Přivedla jsem Ti dva syny své; tu jsou u Tvých nohou!... Ale ponech, ponech mi mou dceru!“

Když slova ta donikla mých uší, studený mráz projel mi tělem, zuby mé evakaly, i nechtěl jsem už nic dále slyšeti. A nemysle na to, že by to moje matka mohla zpozorovati, vyběhl jsem chvatně z kostela, hoře a usedavě pláče. Ta modlitba zdála se mi býti horší samé kletby. Miloval jsem svou matku vášnivě; domníval jsem se, že i ona mne velice milovala, neboť mě vždy hladivala a se mnou se laskávala, nazývajíce mě něžně svým ubohým broučkem, neboť kdežto mého bratra dva roky kojila, mě brzo odstavila za příčinou narození Annuly. Ale tu jsem si také vzpomněl, že mě můj otec mnohem častěji jménem volával a k sobě zvaloval nežli moje matka.

„Ó!“ pravil jsem sám k sobě, „ano, otec mě miloval! Moje matka však mne nemiluje. Nevrátím se už do kostela.“

A všecek uslzen utekl jsem domů.

Téhož ještě dne vrátila se domů také matka s malou pacientkou, neboť farář obávaje se, aby v kostele nezemřela, přinutil ji odnésti odamtud.

Když jsem ji opět spatřil, tu mě laskavostmi zasykala: brzo mě brala do náruči, brzo mě polibky pokrývala, toho všeho už dávno neučinila. Byli byste řekli, že mě chtěla odprostiti za to, nač ve svém zoufalství zapomínala, že jsem byl jejím synem!

Nicméně oné noci nemohl jsem oka zamhouřiti, tak jsem byl rozčilen. Leže na posteli námahal jsem se udržeti přimhouřená víčka, ale sluchem zbystřeným stopoval jsem každý pohyb matčin, každinké slovo její. Ona jako vždy bděla v hlavách nemocné. Bylo tak asi k půlnoci, když jsem ji slyšel chodit po světnici. V prvním okamžiku domníval jsem se, — ovšem klamně, — že rozestýlá postel, aby si na okamžik zdřímala. Ale brzičko potom slyšel jsem ji potichu a žalostně zpívati myrologi,*) bylo

*) Myrologi zove se v Řecku píseň žalostná nad nebožtíkem.

to myrologi mého otce. Před onemocněním Annuly velmi často je zpívala; teď bylo to poprvé, co jsem je slyšel.

Pamatuju si dobře člověka, který je složil; byl to opálený cikán, celý otrhaný, v okolí dobře známý svým improvisorským nadáním. Zdá se mi, jako bych ho viděl před sebou s jeho černými a namaštěnými vlasy, s jeho živými a ohnivými očkami, s jeho rozhalenými a chlu-patýra prsoma. Seděl v síni u dveří uprostřed měděného nádobí, jež mu nanesli k správě, a maje hlavu na jednu stranu nakloněnou provázal svůj zpěv zádumnivými zvuky svých trojstrunných „guslí“. Moje matka stojíc před ním, s Annulou v náruči, pozorně poslouchala s očima slzami zalitýma. Já jsem stál těsně vedle ní drže se jejích sukni a ukryvaje tvář svou v jejich záhybech, neboť jak příjemný byl zpěv, tak hrozné bylo vzezření zpěvákov. Když se moje matka naučila nazpaměť své smutné úloze, rozvázala cípek šátku, ježž měla přes hlavu přehozený, i vyňala z něho dva drobné zlaté penízky, jež mu do ruky vtiskla, a nemajíc na tom ještě dosti, šla cikánovi donést chleba a vína a vůbec, co ve stavení od jídla mohla sehnati. Co si cikán dole na dvoře na snídání pochtutával, opakovala si potichu moje matka nahore píseň, aby si ji dobře v paměť vštíplila.

Byla bezpochyby spokojena se svým pokusem, neboť v tom okamžiku, kdy se cikán vzdaloval, pustila se za ním a darovala mu šaty po otci.

„At' odpočívá v pokoji manžel tvůj!“ pravil jí cikán překvapen tak neočekávanou štedrostí.

To bylo to myrologi, jež moje matka oné noci zpívala a jež jsem já poslouchal, roně potichu slzy a netroufaje se pohnouti. Pojednou ucítil jsem vůni kadidla.

„Ach!“ pomyslil jsem si v duchu, „umřela ubohá Annula!“ i vyskočil jsem z postele.

Zvláštní výjev spatřily mé oči. Nemocná těžce jako vždy oddychovala, na postýlce její ležel oblek dospělého muže, v pravo stála stolíčka černým sukrem pokrytá a na ní nádoba s vodou, po obou pak stranách plály rozžaté svíce. Moje matka na kolenách nakušovala ty předměty s očima upřenýma na povrch vody. Patrně jsem neobyčejně zbledl, neboť zpozorovávi mě, přiběhla chvatně ke mně upokojit mě.

„Nic se neboj, dítě mé,“ pravila mi tiše, „jsou to šaty tvého otce; modli se ty také se mnou, aby přišel uzdravit naši Annulu,“ i přinutila mě, bych vedle ní poklekl.

Já štkaje zvolal jsem tu: „Přijď, otče můj, přijď a vezmi si mě místo Annuly!“

Při těch slovech vrhl jsem na svou matku pohled plný lŕtkosti nejenom proto, že jsem

nedávným výjevem v kostele bolestněji pocítoval ztrátu svého otce, ale také abych jí dokázal, že vím o její modlitbě, v které nabrzela můj život náhradou za život mé sestry.

Nechápal jsem nesmyslný, že jsem tím jenom zvyšoval zoufalost své matky. Jak asi ona modlitba v kostele rozdrásala srdce její, a přese vše to já jsem jí dával na srozuměnou, že jsem její tajemství vyslechl!

Nedala však ničeho na sobě znáti, nakušující dale předměty, jež měla před sebou; potom nechala nakušování a znova upřela oči své na vodu.

Nenadále bílý motýl, poletující kolem nádobky s vodou, dotkl se jí svým křídloma a rozčeřil jedva znatelně hladinu vodní. Moje matka se zbožně uklonila znamenajíc se znamením sv. kříže, jak dělají lidé v kostele, když jde mimo ně kněz s velebnou Svátostí.

„Pokřijuj se také, synu můj,“ dodala tiše a neobyčejně rozčilená, aniž oči pozvedla, já jsem jí mechanicky uposlechl.

Když motýl zmizel ve tmách, zvolala: „Duše otce tvého odešla!“ Tu si z hluboka oddechla. i vstala spokojena, stopujíc stále očima motýla. Potom upila trochu té vody a mně dala se jí taktéž napítí. Tu jsem si vzpomněl, že druhdy —

před onemocněním Annuly — dávala nám, když jsme se probudili, napít se vody z té nádobky říkajíc, že se z ní náš otec napil; rozměnil jsem se také, že moje matka, kdykoliv to učinila, bývala celý den vesela a spokojena, jakoby jí bylo nějaké tajné štěstí potkalo.

Co jsem si myslil, že se onen výjev, jehož jsem byl právě svědkem, asi velmi často za našeho spánku opakoval, přistoupila matka k Annulině postýlce. Nemocná ani nespala ani nebyla zúplna vzhůru, měla víčka přimhouřená a z očí jejích, pokud je bylo viděti, šlehal neobyčejný jas skrze její husté a dlouhé řasy. S největší opatrností nazvedla matka slabé to tělíčko, a co ji jednou rukou pod zády vzpírala, podávala druhou jejím uvadlým rtům nádobku s vodou. „Můj holoubku,“ pravila jí, „napij se trochu, abys se uzdravila.“

Nemocná s očima stále přimhouřenýma projevila bledým a sladkým úsměvem, jenž pootevřel její rty, že slyšela. Polkla několik kapek té vody, jež jí měla skutečně uzdravit, neboť jedva že v nich smočila své rty, vytěštila oči a hrozně se namáhala vydechnouti. Slabounký povzdech vydral se jí z prsíček, potom sklesla bez vlády do náručí matčina. Ubohá moje sestřička byla už vysvobozena od své nemoci!

Mnozí měli moji matce za zlé, že ronila tíše

a němě hořké slzy, kdežto cizí lidé hlasitě narátkali nad mrtvolou jejího manžela. Chuděra jednala tak z obavy, aby jí nebylo vyčítáno, že se neumí krotiti, a by snad nebyla špatně pochopena, neboť, jak jsem se už zmínil, ovdověla velmi mladá. Ale když moje sestra zemřela, ač nebyla mnohem starší, nemyslila už, co lidé řeknou jejímu srdcovoucímu nářku. Celé sousedstvo se sběhlo potěšit ji, ale bol její byl hrozný a v pravdě nepotěšitelný.

„Zblázní se,“ pravili mnozí.

„Nechá svých dětí žebráky,“ dokládali druhí vidouce nás zanedbané a otrhané, co naše matka žalem přemožená celé Boží dny trávila nahrobě mé sestry a mého otce. Bylo třeba, aby sám pan farář zakročil, a to ještě hezky vody uplynulo, nežli se vzpamatovala a se rozpomenula, že má také ještě druhé děti.

III.

Když se konečně moje matka opět uvázala u vedení domácnosti, tu zpozorovala, v jaké konce nás nemoc naší sestry přivedla. Míže se říci, že kde jaky krejcar v domě pohřbili lékai a léky.

Všecky skorem koberce a jiné výrobky jejich rukou odprodány byly pod cenou nebo roz-

dány byly masíčkářům a babám; jiné věci byly nám ukradeny od lidí téhož nebo podobného druhu, kteří využítkovali nepořádku, jenž v našem chudém obydlí panoval.

Brzinko došly nám poslední prostředky, takže jsme neměli co do úst vzítí. Tu začala moje matka pracovatí mimo dům, i živila nás nějaký časek tím, co v potu tváří své vydělala. Ale potom bylo mému staršímu bratru opustiti školu, aby se vyučil nějakému řemeslu, a tak zbavena byla moje matka starosti o živění jednoho hladového krku. Potom došla na mě řada, abych se odebral do ciziny, a zase ubýlo o jedna ústa. Vše to bylo by bývalo značnou úlevou, ale právě v té době, kdy se obchody nedarily, kdy uhdila neúrodná léta, tak že se všem nedostávalo na živobytí, přinesla naše matka, jejíž výdělký jedva stačily k její výživě, do domu cizí děvčátko a začala mu věnovatí více péče nežli kdy věnovala nám, když jsme měli jeho stáří a když byly časy mnohem lepší. A zatím, co jsme my, její vlastní děti, byli nuceni jeden po druhém se vystěhovatí nebo bídně se dítí a spátí po cizích dlínách, malá cizinka rostla a užívala našeho krbu, jakoby to byl její pravý, rodný dům.

Uhodila opět lepší léta. Co moje dva bratří vydělali, stačilo, aby naše matka nemusila poděl-

kovatí, ale co by si byla měla peníze ty pro sebe nechatí, ukládala je na věno své adoptované dcery a sama vydělávala si živobytí jako před tím prací rukou svých.

Co se mne týká, poněvadž jsem byl vzdálen, velmi vzdálen domova, nevěděl jsem po mnoho let, co se v našem domě dělo. Než jsem se vrátil, vyrostla malá cizinka v dívku, i vydala jí a věnem vybavila jako dceru naší rodiny. Její snátek byl mým bratrům pravým svátkem, ubozí viděli se sproštění toho břemene přibýlého k mnohým jiným, a měli býti proč spokojeni, neboť dívka ona nechovala k nim ni té nejmenší lásky. Ba i nevděcnou se prokázala té, která její opuštěné dětství zahrnovala větší láskou, nežli jakou nalézají mnohé dívky u svých rodných rodičů.

Měli tudíž moji bratří proč se radovatí, vždyť se mohli nadívatí, že naše matka tím nevděkem poučená nepomyslí na druhou takovou lekci. Ale kdož popíše jejich údiv, když několik dní po snátku viděli jí vracetí se domů, ne soucí něžně v náručí druhou holčičku zahalenou v plénky a rovněž cizí jak onano?!

My všickni chovali jsme k naší matce hlubokou úctu. Nicméně trpělivost došla mým bratřím, když měli znova snašet přítomnost cizího dítěte u domácího krbu. Pokusili se tu dít šetr-

ným způsobem přemluvíti naši matku, aby upustila od svého záměru, ale shledali ji neoblomnou. Tu vyslovili zřetelnými slovy svou nespokojenost a že jí nebudou odevzdávati už svých výdělků, ale vše bylo marné.

„Nedejte si mi ničeho,“ pravila jim, „já budu dělat, abych ji uživila, však až se Jorgi z ciziny vrátí, on jí výbavu dá a jí provdá. Nevěříte? On mi to přece slíbil, neboť odcházeje pravil mi: „Já se budu o vás, maminko, starati, a nejenom o vás, ale i o vaši adoptivnou dceru.“

Jorgi byl jsem já; slib ten jsem jí skutečně učinil před svým odchodem do ciziny, v té době, kdy moje matka pracovala namáhavě, aby nás uživila, a kdy jsem já ji pravidelně provázel, hraje si nedaleko ní na poli, na kterém pracovala. Jednoho dne následkem přílišného horka a námahy omdlela, tak že byla nucena toho dne práce nechat. Ubrali jsme se polem domů, když nás překvapil jeden z těch prudkých lijáků, jež se v naší zemi pravidelně po nesmírném parnu dostávají. Bylo nám přejítí potůček, jenž přivalem se změnil v dravou bystřinu. Matka chtěla mě vzítí na záda, ale opřel jsem se tomu říka: „Nejste ještě jak se patří zotavena, upadla byste se mnou.“

A vyhrnuv si šaty vstoupil jsem odhodlaně

do vody, prve nežli mě mohla zadržeti. Brzo jsem se však přesvědčil, že jsem se příliš spolehal na své síly; chtěje se vrátiti ctil jsem, že se nohy pode mou podlamují, že mi noha uklouzla, že jsem upadl a že mě proud unášel jako prázdnou skořepinu ořechovou. Zaslechl jsem ještě výkřik, srdcervoucí, úzkostlivý výkřik. Potom už nic! Výkřik onen vyrazila moje matka vrhnuvši se směle do proudu, aby mě zachránila. Že se neutopila, je zázrak! neboť ona bystřina je jednou z nejnebezpečnějších, a zvláště v těch místech.

Moje matka, nezotavená ještě úplně z mdlob svých, unavená prací, nerozpakovala se, ač jí překážel její vesnický kroj, jenž byl dosti těžký, aby potopil sebe statnějšího muže, zvláště když se vodou napil, — vrhnouti se do nebezpečného živlu a vydati život svůj v jisté nebezpečí, aby zachránila svého syna, syna, jehož život kdysi obětovала za život své dcery! Octnuvši se doma a uloživši mě na zem, viděla, že jsem dosud všecek omámen. Já však místo abych se obviňoval ze šilené nerozvážnosti, myslil jsem tehdy jedině, že by se ten hrozný výjev nikdy nebyl udál, kdyby moje matka nebyla nucena jako druhé ženy pracovati mimo dům.

„Nechci, abyste pracovala v poli!“ pravil

jsem jí, co ona zatím, nusušivši mě, hrabala se svými prsty v mých dosud mokřých vlasech.

„A kdo by nás živil, synu můj, kdybych nepracovala?“ odpověděla mi s povzdechem.

„Já, maminko,“ řekl jsem jí na to s dětinskou hrdosť.

„A druhou holčičku?“

„Také já.“

Moje matka nechtíc usmála se, vidouc, jak jsem se hrdinsky vypjal při těch prostných slovech, i skončila rozmluvu takto:

„Hled, abys pro začátek sám sobě stačil, potom uvidíme!“

Krátce potom odebral jsem se do ciziny.

Na to vše moje matka dávno zapomněla, ale já jsem naopak nikdy nezapomněl, že její láska dala mi po druhé život. V hloubi srdce mého stále tkvěl můj slib.

„Ode dneška,“ pravil jsem jí vzdaluje se, „já se budu starati o vás a o vaši adoptovanou dceru.“

Nevěděl jsem tehdy, že desetileté děčko, byt sebe lepší byla vůle jeho, nedovede uživit matku svou ani sebe sama, kde bych byl teprve věděl, jak hrozné zkoušky na mě čekaly a jaké hořkosti připravím matce svou vzdáleností?

Po několik let nemohl jsem matce poslati žádné podpory, ba ani zprávy. Byly doby, kdy

jíme nevěděli, já, mám-li matku, ona, má-li dosud na živě syna. Brzo jí pravili, že jsem podlehl v Carhradě pokušení, stav se musl-manem, jini zase, že jsem zahynul při ztroskotání lodi u ostrova Cypri, a třetí, že si po ulicích vyžebřívám chleba... Moje ubohá matka snažila se přesvědčiti sebe samu, že smutné ty zprávy jsou liché, ale zároveň modlila se se slzami v očích k Bohu, aby mě svou milostí osvitlil a pohnul, abych se vrátil k víře otců svých; druhdy obtěžovala otázkami žebráky tam tudý po žebrotě chodící nebo vracející se nešťastné plavce s obavou v srdci, nevyptá-li svého vlastního syna pod těmi nešťastnými cáry; druhdy zase bohaté almužny ze svých skrovných prostředků udělovala chudým, aby zase jiné útrpné duše podobně mně učinily.

Nicméně, když se jednalo o její adoptovanou dceru, zapomínala na všechno to a ujišťovala mé bratry, že moje šlechtnost je dnes nebo zítra zahandí, že jí výbavu dám a provdám!...

IV.

Na štěstí ony zlé noviny nebyly pravdivými. Vraceje se po dlouhé době domů, byl jsem s to, abych vyplnil svůj slib, zvláště když se moje matka, — což dlužno vytknouti, — dovedla s mállem spokojiti.

Ale co se týká její adoptované dcery, neshledala mne tak ochotným, jak se domýšlela. Právě naopak snažil jsem se hned po svém příchodu pohnouti ji, — k velikému překvapení jejímu, — aby dívku z domu odpravila. Nebyla toho však příčinou snad nestálost mých citů a slibů. Ó, což bych byl rád býval, kdybych byl doma našel sestřičku, jejíž milá tvář a přívětivé přijetí byly by z mé mysli vypudily vzpomínku na mou opuštěnost a zmírnily hořkost všech zkoušek, které mi přestáti bylo v cizině! Ó, jaká radost byla by to pro mě bývala vykládati jí o svých dobrodružstvích, o svých darekých cestách, o svých činech, nakoupiti jí šatů, šperků, jichž by si přála; vybaviti jí, zatančiti si na její svatbě!... Sestřičku tu jsem si představoval velikou, slíčnou, milou, rozumnou, vzdělanou, slovem elegantní jako byly dívky, jež jsem viděl v zemích, které jsem procestoval; avšak místo toho našel jsem bytost docela jinou, naše adoptovaná sestra byla malá, ošklivá, protivná, umíněná, rozmariná a nehrubě chytřá, tak že hned na první pohled vzbudila více než antipathii ve mně.

„Vraťte Katalinu jejím rodičům,“ pravil jsem jednoho dne matce, když jsem byl s ní sám doma, „máte-li mne ráda, pošlete ji zpět, právím to zcela vážně. Já vám donesu z Cari-

hradu jinou dceru, slíčnou a čistounkou děvčátko, jež by bylo našeho domu ozdobou.“

A líčil jsem jí živými barvami podobiznu sirotka, jehož jsem jí minil donésti, a lásku, kterou bych ji miloval.

Když jsem pozvedl oči, byl jsem překvapen vida, jak bohaté slzy kannuly jí po tvářích; obličej její byl jako šatka-bleďý, její hoře nepohopitelné.

„Ó!“ zvolala konečně s výrazem zoufalství, „domnívala jsem se, že aspoň ty budeš Katalinu milovati, ale zklamala jsem se. Tvoji bratři nechtějí sestry, a ty zase chceš jinou. Což je tím ubohá dívka vinná? Je takovou, jak ji Pánbůh stvořil; kdybys měl rodnou sestru ošklivou a poněkud obmezenou, nechal bys ji na ulici pro jinou, která by byla slíčnou a vtipnou?“

„Ne, matinko,“ odpověděl jsem jí, „zajisté že ne. Ale v tomto případě byla by vaší dcerou zrovna jako já jsem vaším synem, kdežto tato je nám ničím, je nám úplně cizí.“

„Ó ne,“ na to matka vzlykajíc, „ne, dívka ta není cizí, jest mou. Já jsem ji vzala její matce, když byla čtvrt roku stará; já jsem ji konejšivala, když plakávala; já jsem ji zavinovala do vašich plének, ona ve vaší postýlce spávala; je vaší sestrou, je mou dcerou.“

Po těch slovech pronešených silným hlasem a slavnostním přízvukem, pozvedla hlavu a pohlížela na mne po očku... Očekávala bezpochyby nějaké prudké ode mne odpovědi, ale já jsem nepromluvil ani slova. Tu sklopivši oči pokračovala potichu, jakoby sama k sobě mluvila: „Ach, co tedy dělati? Já bych si ji byla přála také lepší; ale vidíš, hřích můj dosud není odpuštěn. Staň se vůle boží!“

To řkouc pozvedla svých usazených očí k nebesům, položila pravici na prsa, a tak setrvala několik okamžiků zatoulná v hluboké mlčení.

Jakého hříchu by se byla moje matka mohla dopustiti? Jakého hříchu, jehož by jí Bůh nebyl dosud odpustil? Pro jakou vinu podrobavala se tolikerym mukám, aby ošetřovala a vychovávala cizí děti, jež neměly pražádné vlastnosti učiniti ji šťastnou, ba ani vděčnými k ní nebyly?

„Maminko, vy musíte nositi v srdci svém veliký bol!“ pravil jsem jí. A uchopiv ji za ruku, lhal jsem ji něžně, bych se omluvil.

„Ano,“ pravila rozhodně, „nosím v srdci svém veliký žal; mám na srdci veliké břemeno, synu můj! Až dosud jediné Bůh a můj zpočívání o něm věděl, ale tys rozumný a mluvíš tak pěkně jako můj zpočívání. Vstaň, jdi uzamknout dvěře, přisedni ke mně, vyložím ti

všecko; snad budeš ty mne moci potěšiti; snad se slituješ nad nešťastnou Katalinou a budeš ji jako svou rodnou sestru milovati.“

Slova ta a ještě více přízvuk, kterým je pronesla, nadobro mě pobouřila. Co by mi jen mohla matka svěřiti, o čemž by moji bratři neměli věděti? Co vytrpěla za mé nepřítomnosti, to mně už sama byla vyložila, celý její minulý život znal jsem nazpamět... Když jsem k ní přisedal, kolena se mi třásla. Moje matka svěřila hlavu jako odsouzence, jenž stojí před soudci s vědomím, že se dopustil neodpuštělného zločinu.

„Pamatuješ se na naši Annulu?“ otázala se mne po několika okamžicích trapného ticha.

„Ano, maminko,“ odpověděl jsem. „Kterak bych mohl na ni zapomenouti? Vždyť to byla naše jediná sestra; viděl jsem ji skonati.“

„Ach,“ povzdychla si, „nebyla mou jedinou deerou. Ty jsi o čtyry léta mladší nežli náš Christaki; rok po něm měla jsem svou první deernu. Tehdy se právě konaly přípravy k svatbě Photia, mlynáře. Tvůj otec žádal, aby se snatek odložil, až bych já měla po šestinedělích, abychom mohli společně držeti svatební věnec nad hlavami novomanželů. Přál si, abych trochu mezi lidmi vyšla a se povyrazila, neboť tvoje babička až do mého snátku všecky zábavy mi přísně zapovídala.“

Obřad se konal ráno. Večer sešli se všickni pozvaní; hrálo se na housle, hostina byla na dvoře, džbánky s vínem kolovaly z rukou do rukou; tvůj otec, jenž byl veselý člověk, trochu se rozjařil a hodil mi šáteček, abych si šla s ním zatančit. Když jsem ho viděla tančiti, prsa má se toužebně dmula, a poněvadž jsem byla mladá, také jsem ráda tančila. Tančili jsme tedy oba dva, řídíce tanec. Ostatní následovali, ale my jsme tančili nejlépe a také nejvíce.

O půlnoci vzala jsem svého otce stranou a pravila jsem mu: Hleď, nemohu tu déle zůstat; mám dítě v kolébce a ubohý ten brucek bude už asi mítí hlad. Nechci mu dáti prsu přede všemi a v těch svátečních šatech. Ty si tu zůstaň, chceš-li, a bav se; já půjdu domů s dítětem. — ,Dobrá,‘ odpověděl tvůj otec, ,pojď se mnou ještě jednou do kola, a potom půjdeme domů oba společně; víno začíná mi stoupati do hlavy, i bude nejlépe, když si půjdu lehnout.‘

Po posledním tom tanci vydali jsme se na cestu. Ženich vypravil houslistu, aby nás na půl cesty vyprovodil, ale měli jsme odsud ještě hezký kousek domů, neboť svatba byla na druhém konci osady. Sluha nám svítil na cestu, otec tvůj mě vedl za ruku.

,Mně se zdá, že's unavena, choti má?‘

,Ano, Michale,‘

,Jdiž, vzmuž se, budeme hned doma, já sám rozestelu postel; je mi líto, že jsem tě tak prohnal.‘

,I nic to není,‘ odpověděla jsem mu, ,tančila jsem, abych se ti zavděčila; však si zítřa odpočnu.‘

Došli jsme domů. Převinula jsem dítě a dala jsem mu pít; otec tvůj zatím rozestlal postel. Christaki spal se starou Benediktou, již jsme ho svěřili na opatrnost. Také my jsme si brzo lehli. Ve spaní zdálo se mi, jako bych slyšela dítě vrněti. ,Chudáček,‘ pomyslíla jsem si, ,nenapilo se dosti.‘ — Chtěla jsem mu dáti prs, ale byla jsem tak unavena, že jsem se nemohla na nohou udržeti. Vzala jsem tudíž dítě k sobě do postele a položila je k prsu vedle sebe... a v tom jsem už opět spala.

Nevím, kolik to bylo hodin, ale při prvním šereňí chtěla jsem dítě odnésti do jeho kolébky. Ale co jsem, Bože můj, spatřila, když jsem ji do rukou vzala! Dítě bylo nehybné a ztuhlé. Vzbudila jsem svého otce, rychle jsem dítě rozvinula, namáhala jsem se obživiti je, zahřívati je. Vše nadarmo, ubohé dítě bylo mrtvé.

,Zadusila's mou dcera!‘ pravil mi tvůj otec se slzami v očích.

Tu jsem začala vzlykati, plakatí, ale otec tvůj, zacpav mi dlaní ústa, pravil mi hrubě: „Dřž hubu! Co děláš, hovado?“

Tři léta byli jsme už svoji a nikdy mi neřekli urážlivého slova. Oné noci bylo to po-nejprv.

„Nepišť tak! Chceš probudití sousedy, aby potom vykládali, kam by přišli, že jsi byla opilá a že jsi zalehla své dítě?“

A měl pravdu. Ať odpočívá v pokoji! neboť kdyby se o tom lidé dověděli, potom bych se musila hanbou do země propadnouti.

Když jsme pochovali svou nebohrou deernišku a vrátili se z kostela domů, tu začalo veliké nařikání, tu nebyla jsem už nucena potlačovati svého plače.

„Jsi mladá a budeš mítí ještě děti,“ těšili mě.

Ale míjeli dnové a Bůh mi jich nepopřával, i říkala jsem sama k sobě: Bůh mě třešce, poněvadž jsem nedovedla při životě zachovati stvořeníčka, jež mi daroval. I styděla jsem se před světem a bála jsem se svého otce, neboť třebas zprvu tajil svou bolest a snažil se mě potěšiti, po čase začal býti zamysleným a zamlklým. Tak uplynula tři léta, aniž chléb, který jsem jedla, potěšil srdce mé. V té době přišel jsi ty na svět... Co jsem poutí vykonala!...

Byla to jakás útěcha, ale ne úplná. Otec tvůj byl by si přál, aby to bylo bývalo děvčátko; tak se jednoho dne ke mně vyjádřil: „Budiz vítán, ale deerku bych byl raději viděl.“

„Doufej,“ odpověděla jsem mu, „až mi Bůh odpustí můj hřích, dá nám také deernišku.“

Když se jeho babička vydala na pouť k božimú hrobu, dala jsem jí dvanáct košil, které jsem sama ušila, a tři zlaté penize s obrazem Konstantina, aby mi přinesla plnomocné odpustky, a hled, téhož měsíce, kterého tvoje babička Jerusalem opouštěla s odpustky, pocítila jsem první známky svého obtěžkání Annulou. Co chvilka volal babku. — „Uvidíme, bude-li to deera.“

„Ovšem že bude,“ říkala mi. „Což to nevidíš? Vždyť ti šatů nestačí!“

A já jsem byla plná radosti, slyšíc to pro-rokování.

Když konečně přišla na svět nová bytost a skutečně to holíččka byla, tu jsem si konečně oddychla. Dali jsme jí na křtu Annula, jak se jmenovala ubohá mrtvá, by se zdálo, že nikdy v domě nechybí.

„Bože můj, děkuju ti,“ volávala jsem ve dne v noci, děkuju ti, že jsi smazal mou hanbu a můj hřích!“

A hleděli jsme si Annuly jako zřítelnice očí našich! Tys žártili a se trápil, a mé srdce, když tě slyšelo plakati, bolem pukalo. — Jak jsem měla Annulu odložit z objetí svého? Stále mě mučil strach, že se něco stane. Tvůj otec, třebaš mě z toho káral, ještě více byl o ni starostliv nežli já! Chudinka! tolik lásky a tak málo zdraví! Zdálo se, jakoby se Bohu bylo sželelo, že nám ji dal. Vy jste byli vždy statní, zdraví, plní síly a života, pořád jste si hráli a dováděli, ona naopak vždy tichá, zamklá, nemocná. Když jsem ji viděla tak bledou, stále mi na mysl tanula moje první dcera, mrtvá, a myšlénka, že jsem já ji zavraždila, začala mě znova trápit a mučiti, až nadešel den, kterého také druhá má dcera zemřela. Ten, kdo podobných muk nezkusil, nemůže pochopiti, jak moje bolest byla trpká; už jsem neměla naděje, že dostanu opět dceru, neboť otec tvůj byl nebožtkem. Kdybych si nebyla mohla opatřit druhě, myslím, že bych se byla zbláznila. Je pravda, že moje první dcera nebyla srdce příliš dobrého, než přese vše to, jak jsi viděl, milovala jsem ji, domýšlejíc se, že je to vlastně moje dcera, zapomínala jsem té, kterou jsem ztratila, a moje výčitky utuchovaly. Přísluší dí, že cizí dítě je trápením pro dům. Mně však bylo útěchou, úlevou, pravila jsem si, čím více

mi trampot nadělá její vychování, že tím spíše Bůh se nade mnou smiluje. Nežádám teď od tebe nic jiného, jenom nechtěj, abych odeslala Katalinu jejím rodičům a vzala si místo ní jinou — sličnější.“

„Ne, ne, matko má!“ zvolal jsem přerušiv ji. „Po tom, co jste mi řekla, nežádám toho od vás. Odpusťte mi; slibuju vám, že od dneška milovati budu Katalinu jako svou rodnu sestru a že jí nic neřeknu, ničeho...“

„Panna Maria ti to zaplat, synu můj!“ odpovíděla mi, ulehčivši si hlubokým povzdechem. „Vidíš, mám ráda tu nebohouničku, i bolí mě, když se o ní zle mluví. Což já vím! Byť byla sebe ubožejší, je to vůle boží; ujala jsem se jí, a dost.“

V.

Zpověď ta učinila na mě hluboký dojem a dlouhý čas jsem přemýšlel o tom, co ubohá ta žena asi vystála. Čím etnostnější, tím zbožnější byla, tím větší musila být muka její duše. Možno-li si pomysleti trýzeň hroznější a krutější? Byť si vědom hříchu, cítiti mravní nutnost odkáti jej a nemoci to učiniti! Dvacet osm let se ta žena nešťastná trápí, a nemůže

ubíjeti svých výčitek svědomí ani v neštěstí ani ve štěstí!

Od toho okamžiku, co jsem poznal tu historii, všechno mé myšlení a snažení za tím se neslo, abych našel prostředek, kterým bych dovedl potěšiti srdce své matky, namáhaje se představití jí s jedné strany, že její hřích nebyl dobrovolným, a s druhé strany, že spravedlnost boží povždy milosrdná neodměňuje trestu podle spáchaného hříchu, nýbrž že soudí naše myšlenky a naše úmysly, a podle toho teprve trest vyměřuje. Na okamžik jsem myslil, že se moje úsilí dodělalo jakéhosi úspěchu. Nicméně když moje matka po dvou letech zavítala za mnou do Cařihradu, umínil jsem si vykonati pro ni něco ještě slavnostnějšího.

Bydlil jsem tehdy pohostinnu u vznešené rodiny, u níž jsem měl příležitost seznámiti se důvěrněji s patriarchou Joachimem II. Jednoho dne za procházky zahradou vložil jsem tomu církevnímu hodnostáři historii své matky, i prosil jsem ho, aby svým vysokým postavením a mravní autoritou, jež rozhodnutí jeho sprovázela, hledel přesvědčiti ubohou ženu, že jí hřích její byl odpuštěn. Otihodný kmet chvále mou horlivost náboženskou, ihned mi přišlbil svou pomoc. Dovedl jsem tudíž svou matku k patriarchovi, aby se vyzpovídala jeho Svatosti. Zpověď

byla dlouhá, a z toho, co mi patriarcha nařkl, poznal jsem, že musil užiti všech prostředků své prostinké a jasné výmluvnosti, aby docílil kýženého výsledku. Pokládám za zbytečné říci, jak velikou radost jsem pocítil.

Moje matka rozloučila se se svatým mužem s výrazem nejupřímnější vděčnosti a po odchodě patriarchově zdála se býti klidnou a spokojenou.

Když jsme přišli domů, vyňala z kapsy křížek, který jí byl patriarcha daroval, políbila jej a pozorovala jej zamyšlená.

„Jaký to svatý muž ten patriarcha!“ pravil jsem jí. „Ten-liž pravda? Předpokládám, že budete teď úplně upokojena.“

Moje matka mlčela.

„Proč mi neodpovídáte?“ tázal jsem se jí netrpěliv zvěděti, zda pokoj a důvěra skutečně rozobily stany své v její duši.

„Co ti mám říci, synu můj?“ odpověděla mi stále zamyšlená. „Patriarcha je rozumný a svatý muž, zná vůli boží, může odpuštíti hříchy celému světu, ale přese vše to je jenom mnich, nebyl nikdy ženat, i nemůže věděti, co to jest: zavražditi své vlastní dítě!“

A oči její zalily se slzami a já jsem mlčel.

CHO

HLAV.